

BACHELOROPPGAVE

Hvordan kan rasisme, æreskodeksen og selveksklusjon forklare dannelsen av utenlandske gjenger?

Med ekstra vekt på ÆRES- OG RESPEKTKODEKSEN som årsaksforklaring

av

Nigel Victor Mall

How does racism, the culture of honour and self exclusion lead to the formation of foreign gangs?

Sosialt arbeid
SO 530 201
2006

Problemstilling/Stating the problem:

*Hvordan kan rasisme, æreskodeksen
og selveksklusjon forklare
dannelsen av utenlandske gjenger?*

*How does racism, the culture of
honour and self exclusion lead to
the formation of foreign gangs?*

Med ekstra vekt på

ÆRES- OG RESPEKTKODEKSEN

som årsaksforklaring

Februar 2006

Høgskolen i Sogn & Fjordane, Avd. for samfunnsfag

Når ble A-gjengen dannet og hvorfor?

”A-gjengen ble dannet i 1984 – 1985. Hovedgrunnen til at A-gjengen ble dannet var for å bekjempe rasisme på samme måte som ”Blitz”, dvs. vårt ordtak var ”Øye for øye, tann for tann”. Hvis vi ble angrepet, angrep vi igjen. (...)”.

” (...) vi var 2. generasjonsinnvandrere som levde i to kulturer samtidig. (...) Vi oppførte oss som vanlig norsk ungdom, mens hjemme sammen med familien var vi helt ekte pakistanere. Dette var en tilværelse vi var tvunget til å leve i fordi verken våre foreldre eller det norske samfunnet forstod dilemmaet vi var i. Foreldrene forventet at vi skulle være helt pakistanere og ute så ble det forventet i skole og jobb at vi oppførte oss som norske. Dette førte til at vi havnet i en identitetskonflikt. Vi kunne ikke føle oss hefnorske, vår mørke hud var et hinder. Pakistanere kunne vi heller ikke være, fordi vi var vokst opp i et norsk samfunn. Dette førte til alvorlige identitetsproblemer. Vi følte ingen tilhørighet noe sted (...)”.

(Uttalt av et tidligere medlem av Young Guns, forløperen til A-gjengen i Oslo)

Hvorfor tror du gjenger blir dannet?

” (...) Vi er med fordi vi vil ha makt, oppmerksomhet og respekt. Man har folk i ryggen, ingen kødder med deg da”. (...) Ære er å beskytte noe godt, men gjenger lager et stolthetsproblem og spørsmål om ærestap ut av bagateller som egentlig ikke betyr noen ting”.

(Uttalt av et medlem av B-gjengen i Oslo og et tidl. medlem fra Young Guns)

Har du noen tanker om hvorfor du havnet i det gjengmiljøet?

” (...) Man føler seg ensom og trist når man er en som andre ikke vil ha noe med å gjøre. Du hører min mening. En vil jo være viktig for samfunnet, men det er jo ingen som vil snakke med deg når du ikke kan språket. Foreldrene må lære barna språket og de norske reglene, hvordan ting fungerer her. (...)”.

(Uttalt av et medlem av gjengen Mafia i Oslo)

Hvorfor er ungdom med innvandrerbakgrunn overrepresentert i gjenger?

”De har oftere opplevd urettferdighet, oftere opplevd å bli ekskludert fra skoler etc., forskjellsbehandla fra politi og andre organer”.

(Uttalt av en ungdomspsykolog)

Sitatene er hentet fra følgende to prosjektoppgaver:

”Hvordan kan vi forstå gjengdannelser” (2001), Prosjektoppgave ved Høgskolen i Oslo, avdeling for Ø.K.S.

”Ungdom i drift” (1998), Hovedoppgave i spesialpedagogikk, Institutt for spes. ped., Universitetet i Oslo

Innholdsfortegnelse

1	<i>Innledning</i>	4
1.1	Presentasjon av problemstilling og begrunnelse for temaet.....	4
1.2	Oppgavens oppbygning og avgrensning	4
2	<i>Metodisk tilnærming</i>	6
2.1	Hva er metode?.....	6
2.2	Redegjørelse og begrunnelse for valg av hovedkilder	6
3	<i>Den utviklingsøkologiske modell som teoretisk innfallsvinkel</i>	7
4	<i>Begrepsavklaring og gjengteoriens faglige forankring</i>	8
4.1	Hva ligger i begrepene ”utenlandsk” og ”gjeng”?	8
4.2	Noen generelle perspektiver på gjengdannelse	9
5	<i>Hvordan skal vi forstå rasismen som årsak til gjengdannelser?</i>	10
5.1	Definisjon av rasisme og sosial eksklusjon.....	10
5.2	Grunnlag til å forstå utlendingers begrep om rasisme.....	11
5.3	Hvilken mekanisme utløser utlendingers forståelse av rasisme.....	12
5.4	Analyse av informantutsagn i lys av Miles teori.....	13
6	<i>Æreskodeksen – en utløsningsmekanisme for gjengdannelser</i>	15
6.1	Kultur – det teoretiske grunnlaget for å forstå ærens forankring	15
6.2	Hva menes med ”ære” og ”respekt”?	16
6.3	Æreskodeksen som forståelsesgrunnlag for gjengadferd	17
6.4	Analyse av æreskodeksens rolle i VG`s artikkel om den pakistanske B-gjengen ...	21
6.5	Kort oppsummering av æres- og respektkodeksen	24
7	<i>Selvekklusjon som årsak til orienteringen inn mot gjenger</i>	25
7.1	Hva skal vi forstå med selvekklusjon?	25
7.2	Presentasjon av ulike tilpasningsformer til majoritetskulturen	26
7.3	En analytisk tilnærming over grunnlaget til selvekklusjon	26
7.4	... som i neste omgang kan åpne vei til et gjengfelleskap.....	29
8	<i>Avslutning</i>	30
9	<i>Litteraturhenvisning</i>	33

1 Innledning

1.1 Presentasjon av problemstilling og begrunnelse for temaet

Følgende problemstilling er valgt:

”Hvordan kan rasisme, æreskodeksen og selveksklusjon forklare dannelsen av utenlandske gjenger?”

Begrunnelsen for valg av tema er todelt. For det første finner jeg det fenomenet vi kjenner som ”utenlandske gjenger” meget interessant. Til grunn for interessen ligger medias intense omtale og dermed dens aktualitet. Gjenger er et fenomen vi alle har et visst forhold til i kraft av det å være medlemmer av samfunnet. I mange store byer i Norge utgjør gjengene et fargerikt innslag i det offentlige rom. De fleste av oss har vært på Oslo Sentralbanestasjon, Karl Johans gate, Oslo City og Aker Brygge. Disse arenaene er på mange måter dominert av utenlandske gjenger. Disse observasjonene har utløst et ønske om å forstå noen av de sentrale *mekanismene* som fører mange av våre nye landsmenn inn i slike miljøer. Dette ønsket om å forstå disse mekanismene fører meg over på det andre forholdet som inngår i begrunnelsen for valg av tema. Jeg ønsker å hjelpe våre nye landsmenn. Jeg ønsker å bidra til et inkluderende fellesskap hvor også unge mørkhudede finner sin plass i samfunnet Norge. I det hele tatt ønsker jeg i min fremtidige rolle som sosionom at den hjelpende dimensjonen skal være det markerte kjennetegnet på min profesjonalitet. De generelle kunnskapene studiet har tilført meg hittil har lagt et godt grunnlag for en slik profesjonalitet. Ved å forene disse kunnskapene med den *spesifikke* kunnskapen om hvorfor en del utlendinger søker seg inn mot gjengmiljøer, vil en som sosionom stå bedre rustet til å iverksette gode, effektive tiltak.

1.2 Oppgavens oppbygning og avgrensning

Oppgaven er bygget opp ved hjelp av tre hovedpunkter. Innledningsvis tar jeg for meg den metodiske tilnærmingen som utgjør grunnlaget for oppgaven. Deretter vil jeg presentere en modell som skal tjene som en teoretisk innfallsvinkel til oppgaven. Gjengteori som fagfelt vil kort bli belyst på helt generell basis i lys av problemstillingen. Fokus rettes her mot årsaksforklaringer på gjengdannelse. Oppgavens videre fremstilling vil deretter konsentrere seg *konkret* om å søke etter forklaringer som gir svar på problemstillingen. Jeg har valgt å skape struktur i oppgaven ved å ta *utgangspunkt* i de tre nevnte årsaksforklaringene. Dette

betyr at jeg først presenterer teori om rasisme og deretter anvender teorien i analysen av denne faktoren. Deretter fortsetter jeg etter samme mønster i forhold til æres- og respektkodeksen og selveksklusjon som grunnlag til å forstå gjengdannelser. Som målestokk for holdbarheten i forklaringene vil jeg forholde meg aktivt til hva anerkjente forskere sier om temaet. Jeg vil også vise til ulike artikler i media som ytterligere understreker faktorenes gyldighet. Jeg vil også i denne sammenheng benytte anledningen til å understreke at sitatene i denne oppgaven *kun* er ment å ha en forklarende funksjon i forhold til teoretiske poeng. De må *ikke* tolkes som uttrykk for ønske om å stigmatisere utlendinger som gruppe.

For å begrense oppgavens omfang vil jeg som nevnt ta utgangspunkt i tre faktorer. Disse faktorene som årsaksforklaringer er valgt fordi de representerer krefter på mikro- og makronivå. De gir således et bilde av hvor *sammensatt* årsaken til utenlandske gjengdannelser er. Til grunn for de faktorene jeg har valgt å beskrive og deretter analysere ligger i hovedsak gjengforskning utført av Inger-Lise Lien og Thomas Haaland (1998). Slik det fremgår av tittelarket har jeg valgt å vie størst oppmerksomhet til æres- og respektkodeksen. Det gjør jeg fordi gjengforskning peker på denne faktoren som sentral i utvikling av gjenger. Jeg mener videre at medias økte fokus på begrepet ære, som må sies å fortone seg som fremmed i en norsk kontekst, styrker behovet for en fyldigere fremstilling av denne årsaksforklaringen. Utenlandske gjenger som et sosiologisk fenomen er som nevnt et komplekst tema og det nødvendiggjør fokus også på øvrige årsaksforhold. Rasisme og selveksklusjon vil i denne sammenheng tjene som slike årsaker. I omtalen av disse årsaksforklaringene vil jeg også *berøre* viktigheten av strukturelle rammebetingelser som sosiale nettverk, skole og arbeid. Æreskodeksen vil være en årsak på makronivå, mens selveksklusjon og rasisme mer opererer som en forklaring på både mikro- og makronivå. De utenlandske gjengdannelsene er ofte et resultat av at ulike årsaksforklaringer opererer samtidig. Slik sett vil ingen av disse faktorene utelukke hverandre. Jeg er imidlertid klar over at det er flere faktorer som kunne vært aktuelt å trekke inn i denne oppgaven.

Mange av dagens Oslo-gjenger forbindes med kriminell adferd. Denne dimensjonen har jeg imidlertid bestemt meg for ikke å omtale fordi den ikke har noen direkte betydning i forhold til oppgavens problemstilling.

I fortsettelsen vil jeg gå inn på det metodiske rammeverket for oppgaven. Jeg vil her si noen ord om hvordan mitt metodiske valg kan sies å støtte opp om problemstillingen og svaret på denne.

2 Metodisk tilnærming

2.1 Hva er metode?

Metoden angir de fremgangsmåtene vi benytter for å få bekreftet våre antagelser om virkeligheten. Med andre ord er metoden et middel vi bruker for å få en mest mulig "sann" beskrivelse av virkeligheten. Hvis jeg ønsker å vite om pakistanere lettere trekkes inn mot gjengmiljøer enn andre etniske grupper kan jeg benytte meg av intervjuet eller observasjon som hjelpemiddel. På den måten utfordrer jeg gyldigheten i mine spekulasjoner. Dette vil være et empirisk studium fordi man gjør en selvstendig innsamling av data (Jacobsen 2002).

Denne oppgaven er imidlertid et litteraturstudium som søker etter årsaker på et sosiologisk fenomen. For å svare på problemstillingen har jeg i hovedsak forholdt meg til faglitteratur. Jeg har i det vesentlige benyttet meg av primærkilder. Det vil si kunnskap som forskeren selv har produsert. Ved å anvende primærlitteratur må en imidlertid være oppmerksom på at empirien kan være personlig farget. I litteratur hvor kunnskapen presenteres i en forenklet form av andre enn forskeren, har vi å gjøre med det som i metoden kalles for sekundærlitteratur. Bruk av slike kilder tilser altså at informasjonen har gått gjennom flere ledd. Dette øker sannsynligheten for at innholdet kan være mindre pålitelig (Jacobsen 2002).

Under arbeidet har jeg i hovedsak forholdt meg til to anerkjente forskere. Dette er Inger-Lise Lien og Unni Wikan. I sin litteratur har disse forfatterne en del henvisninger til hverandres teorier. Dette for å styrke påliteligheten i egen forskning. Siden jeg har operert med et greit av utvalg litteratur forfattet av disse to forskerne, har jeg forholdt meg aktivt til primærkildene og på denne måten forsøkt å begrense bruken av sekundærkilder noe.

2.2 Redegjørelse og begrunnelse for valg av hovedkilder

For å svare på problemstillingen har jeg i særlig grad støttet meg til to hovedbøker og en forskningsrapport. Ved redegjørelsen for æreskodeksen som forklaringsfaktor har jeg tatt utgangspunkt i boka *"For ærens skyld – Fadime til ettertanke"*. Hovedtemaet er følgelig æresdrapet på Fadime. Den gir imidlertid også en nokså grundig beskrivelse av fenomenet ære og hvordan æren skal forstås. Boka er skrevet av Unni Wikan (2003). Hun er professor ved Sosialantropologisk Institutt på Universitetet i Oslo og har bred erfaring fra feltarbeid i ulike land. Hun er trolig landets fremste ekspert på temaet.

I forhold til æreskodeksen som årsaksforklaring har jeg også supplert med forskning gjort av Inger-Lise Lien og Thomas Haaland (1998) i rapporten ”*Vold og gjengadferd. En pilotstudie av en ungdomsmiljø*”. Denne forskningsrapporten gir også en grundig redegjørelse for de prosessene som ligger til grunn for utvikling av utenlandsk gjengadferd.

”*Ordet som stempler djevlene*”, forfattet av Inger-Lise Lien (1997), er den andre hovedboka jeg har forholdt meg aktivt til i dette arbeidet. Boka gir blant annet en fremstilling av ulike sider ved pakistanernes tilværelse i Norge. Inger-Lise Lien har over 25 års forskningserfaring knyttet til innvandringsproblematikk.

Avgjørende for valg av litteratur har vært å forholde meg til anerkjente forskere slik at jeg har et godt faglig belegg for mine refleksjoner. Jeg mener videre at litteraturvalget, i kraft av forfatterens anseelse, gir en forsikring om at de faktorene jeg diskuterer i oppgaven og måten de er vektlagt på er høyst gyldige.

Jeg finner det imidlertid kritikkverdige at æresbegrepet i så liten grad er omtalt i pensum om flerkulturell forståelse på sosionomstudiet. Å forstå den norske, flerkulturelle virkeligheten slik den faktisk utarter seg, burde tilsi en større vektlegging av temaet. Æresdrap og sterk isolasjon av muslimske kvinner kan her tjene som eksempler.

I oppgaven har jeg som nevnt også valgt å vise til sitater fra både papiraviser, aviser på Internett samt henvisning til en nyhetsreportasje på TV. De er benyttet som utgangspunkt for flere av analysene i oppgaven. De er også brukt for å fremheve faktorenes sterke aktualitet. Samtidig er de ment å skulle tilføre teksten mer liv.

I det følgende vil jeg nå presentere en modell som skal tjene som et teoretisk utgangspunkt for besvarelsen.

3 Den utviklingsøkologiske modell som teoretisk innfallsvinkel

Denne modellen mener jeg er viktig å anvende som et teoretisk utgangspunkt fordi oppgavens tema omhandler et sosiologisk fenomen. Sosiologen tar for seg mennesker som sosiale vesener, om menneskegrupper og samfunn. For å oppnå en god forståelse omkring sosiologiske fenomener, som i mitt tilfelle retter seg mot *hvorfor* mange utlendinger danner gjenger, vil det alltid være nødvendig å operere på ulike nivåer (Schiefløe 2003).

I innledningen omtalte jeg de forskjellige årsaksforklaringene som krefter på både makro- og mikronivå. For å få en forståelse av hva dette betyr og sette de ulike faktorene inn i et ordnet system, vil jeg nå kort redegjøre for den utviklingsøkologiske modell utviklet av Urie Bronfenbrenner (Bronfenbrenner i Bunkholdt 2003).

Et utviklingsøkologisk perspektiv er farget av grunnforståelsen fra biologien. Naturen opererer som et helhetlig system i form av balanse mellom planter, dyr og miljø. Dette er grunnlaget for forståelse av naturen. Bronfenbrenner argumenterer for at menneskets sosiale liv også kan forklares ut i fra en lignende tankegang. Det første nivået omtales som *mikronivået*. Her taler vi om direkte påvirkninger fra systemer som familie, vennegrupper, nabolag, skole og arbeid. På *mesonivået* deltar individet i flere miljøer samtidig. Nivået sikter til hvordan systemer som skole, vennegrupper og familier ofte øver påvirkning i forskjellige retninger. Det tredje nivået er *eksonivået*. Mennesker som en er i direkte samspill med, som for eksempel foreldre, kan utsettes for ulike påvirkninger. Disse påvirkningene kan så virke inn på samspillet. På *makronivået* vil systemer som religion, kultur og ideologier være typiske systemer som preger de øvrige systemene og således virker inn på vår samhandling med omgivelsene (Bronfenbrenner i Bunkholdt 2003).

4 Begrepsavklaring og gjengteoriens faglige forankring

Slik det fremgår av oppgavens problemstilling, er hovedfokuset satt på de krefter som gjør seg gjeldene i dannelsen av utenlandske gjenger. Først vil jeg avklare innholdet i begrepene ”utenlandsk” og ”gjeng” som er brukt i problemstillingen. Videre vil en kort fremstilling av noen generelle årsaker for å gå inn i gjenger være fruktbart for bedre å forstå de mekanismene som fører utenlandsk ungdom inn i slike grupper som gjengene representerer.

4.1 Hva ligger i begrepene ”utenlandsk” og ”gjeng”?

Ordet ”gjeng” er vanskelig å definere. I faglitteraturen fremgår det at gjeng skal forstås som en samling av medlemmer som møtes regelmessig. I denne gruppen gjelder et sett med kriterier som må være oppfylt for å bli betraktet som gjengmedlem. I tillegg vil det normalt være en struktur i organisasjonen av medlemmene avtegnet som et hierarkisk mønster (Short i Bjørge og Carlsen 1999). Det er imidlertid *ett* aspekt ved Shorts definisjon som etter min mening ikke fremkommer klart nok. Dette fører meg derfor over på Decker og Van

Winkles (1996) forståelse av gjengbegrepet: ” ... en gjeng er en aldersavgrenset kameratgruppe som holder sammen over en viss tid, (...) og har et eller annet symbolsk uttrykk for gruppetilhørighet”

(Decker og Van Winkle 1996: 31). I deler av denne oppgaven blir bruk av symbolske uttrykk en viktig indikator i forståelsen av om vi har å gjøre med en gjeng i faglig forstand.

I oppgaven vil jeg operere med en bestemt forståelse av ”*utlending*”. Når ordene ”*utlending*” eller ”*utenlandsk*” forekommer i teksten siktes det i hovedsak til ungdom fra Asia, men også fra Afrika. Begrunnelsen for en slik forståelse er årsaksforklaringens karakter som i seg selv legger en begrensning på hvem som kan omfattes av begrepet utlending i gjengteoretisk forstand (Lien og Haaland 1998). Svensker i Norge kan for eksempel ikke begrunne sine gjengdannelser med bakgrunn i ære. Dette fordi det svenske samfunnet, i motsetning til spesielt det asiatiske, ikke er dominert av en æreskode. Begrepet ”*utenlandske gjenger*” skal i denne oppgaven forstås slik at gjengene i hovedsak består av ungdom med samme etnisk opphav eller ungdom med ulik etnisk bakgrunn. Dog i hovedsak fra Asia eller Afrika.

I kapitlet om selveksklusjon skal utlending forstås i betydning 2. generasjonsinnvandrere – med etnisk bakgrunn fra Asia. De betegnes som norskfødte og har hatt sin oppvekst i Norge. De vil følgelig ha liten eller ingen erfaring fra foreldrenes hjemland. Deres foreldre som opprinnelig kom til Norge som immigranter vil imidlertid være 1. generasjonsinnvandrere (Øia 2000).

4.2 Noen generelle perspektiver på gjengdannelse

Hvilke krefter er det som normalt trekker ungdommen inn i disse gjengmiljøene? I følge forskning (Bjørge og Carlsson 1999) vil ungdommer som har en opplevelse av mangelfulle relasjoner til andre mennesker, utløse et behov for fellesskapsdeltakelse i form av for eksempel gjengmedlemskap. Slike ungdommer har av ulike årsaker ikke lyktes i sine forsøk på å få innpass i kretser som gir dem tilhørighet og dekker deres behov for sosial omgang. En annen viktig drivkraft er ungdommens behov for å markere seg selv som menneske og etablere en identitet. Betydningen av identitetsutvikling i ungdomsårene markeres sterkt av Eriksson (Eriksson i Bunkholdt 2003). I følge ham har vi et helt grunnleggende behov for å bevisstgjøre oss selv på hvem vi er.

Et tredje forhold som har forklaringsverdi er barns vanskelige opplevelser på hjemmefronten. Familien som et nært, sosialt system fungerer ikke alltid som en trygg base. En slik form for utrygghet kan manifestere seg gjennom en autoritær oppdragelse. En slik erfaring kan

resultere i en total løsrivelse fra familiesystemet hvor den unge i neste omgang finner veien til gjengfellesskapet (Bjørge og Carlsson 1999).

Oppgavens fortsettelse vil nå konsentrere seg om rasisme, ære og selveksklusjon som årsaksforklaringer for å svare på problemstillingen. I det følgende vil jeg ta opp rasisme som forklaringsfaktor.

5 Hvordan skal vi forstå rasismen som årsak til gjengdannelser?

5.1 Definisjon av rasisme og sosial eksklusjon

Ordet rasisme i sin opprinnelige form knytter seg til raseteorier. Denne form for tenkning opererte altså som referent til rasismebegrepet. Slike raseteorier baserer seg på tanken om at enkelte raser er overlegne enn andre. Forklaringen på enkelte rasers underlegenhet ble begrunnet med utgangspunkt i deres biologiske konstruksjon. En såkalt biologisk form for rasisme (Christensen 2002). Denne ideologien bygger på det Miles (Miles i Lien 1997) kaller for rasialisering. I korthet betyr det å registrere forskjellighet i hudfarge. Selve *rasismen* kommer inn i det øyeblikket mennesket bevisst tilegger andre ufordelaktige trekk ut fra registreringen av hvit, gul eller mørk hudfarge. Dette skaper grunnlag for dannelsen av et negativt mentalt bilde. I neste omgang åpner dette for muligheten til sosial utestengning. Det er Miles syn at de negative bildene mennesket skaper skjer innenfor rammen av den biologiske rasismen.

Ved siden av raseideologi utgjør sosial eksklusjon historisk sett den andre referenten til rasisme. Fokus rettes her mot den strukturelle tilpasningen innvandrere generelt har. Dette kan manifestere seg i blant annet et bosettingsmønster særlig lokalisert i de fattige bydelene og en sterk utbredelse av arbeidsledighet. Det er en utbredt oppfatning blant mange forskere at sosial eksklusjon fortsatt er gyldig som referent til forståelse av hva rasisme er (Lien 1997).

Rasisme som årsaksforklaring kan plasseres som et system på makronivået i Bronfenbrenners modell (Bronfenbrenner i Bunkholdt 2000). Dette fordi den utgjør en ideologi. Man kan imidlertid også forstå rasisme fra et mikroperspektiv fordi utøvelsen av den skjer i kraft av enkeltindividets handlinger og ytringer.

I det følgende vil jeg ta utgangspunkt i de kreftene som kan ligge grunn for utlendingers opplevelse av annerledeshet å vise på hvilken måte de kan forankres til den reelle rasismens to referenter.

5.2 Grunnlag til å forstå utlendingers begrep om rasisme

Den norskpakistaniske filmen "Izzat" (Rolfsen 2005) tar opp bakgrunnen for fremveksten av pakistanske gjengmiljøer i Oslo på 1980-tallet. Regissøren av filmen uttalte følgende i forkant av kinopremieren 7. oktober i fjor: "Når noen organiserer seg som en gjeng føler en et fellesskap ... Det handler om å tvinge til seg respekt for å få selvrespekt. Når du blir sett ned på hele tiden og opplever rasisme, må du finne styrke et sted" (<http://www.aftenposten.no/kul>, 07.12.05).

Jeg finner dette sitatet interessant først og fremst fordi jeg tror Rolfsen her illustrerer et viktig poeng når han på vegne av utlendinger som gruppe hevder at en " ... blir sett ned på hele tiden og opplever rasisme,...". Dette er slik jeg ser det en indikasjon på at utlendinger ofte opererer med en lavere terskel i forståelsen av hva rasisme er, enn hva formelle definisjoner av begrepet åpner for slik vi ser det hos blant annet Miles (Miles i Lien 1997). Som det fremgår av sitatet er hans uttalelse om å bli sett ned på hele tiden også et uttrykk for en følelse av annerledeshet. Dette harmonerer godt med gjengteoretisk forskning hvor annerledeshet i betydning mangel på tilhørighet utløser dannelsen av gjenger (Prieur 2004).

Men hva ligger til grunn for den negative holdningen Rolfsen gir uttrykk for? For å forstå de bakenforliggende årsakene til denne tendensen må imidlertid fokuset etter mitt syn rettes mot det jeg innledningsvis omtalte som strukturelle rammebetingelser. Mange utlendingers svake forbindelse til samfunnet vil også være et moment i denne sammenheng. En del utlendinger vokser opp i "fattige" bydeler med en sterk konsentrasjon av innvandrere og blir blant annet i kraft av dette betraktet som medlemmer av et samfunn preget av underklassetilstander (Wikan 1995). Oslos østkant er i stor grad befolket av mennesker med bakgrunn fra andre land. Dårlige boligforhold, begrenset økonomi og arbeidsløshet er et gjennomgående trekk i disse områdene (Lien og Haaland 1998). I en undersøkelse utført av sosiologen Sandberg (2005), som omhandler utlendingers måte å operere på offentlig, skapes det et markert skille mellom østkanten og vestkanten i Oslo. Vestkantungdom betegnes som norske. En av de utenlandske informanter sa: "Sossene henger mest på Bygdøy alle`. Fordi det ikke er så mange utlendinger der (...)"
Intervjuer: Men er sossene alltid norske, eller kan man være utlending og soss? Informant: Ja, de kan være det. Men det er flest hvite. Sånne pappagutter" (Sandberg i Tidsskrift for ungdomsforskning, 2/2005: 36). Slik ordet "soss" i sin alminnelighet blir oppfattet gir det kanskje mening å si at dette sitatet er uttrykk for en skjult frustrasjon. En frustrasjon over at nordmenn flest opererer med en langt høyere levestandard i forhold til utlendinger generelt – muligens..

I denne sammenheng vil jeg trekke inn sosial eksklusjon som referent til rasismen (Lien 1997). Ser vi ikke her konturene av ufordelaktige tilpasninger? Ser vi ikke en situasjon hvor trekk ved Oslo øst samsvarer med betegnelsen sosial eksklusjon? En undersøkelse utført av Lien og Haaland (1998) viser at arbeidsledigheten blant menn i bydelen Gamle Oslo var på ca. 10 % i 1997. Av den bosatte befolkningen levde 20 % på sosialhjelp. Jeg skal være forsiktig med å trekke konklusjoner. Jeg mener imidlertid at det er i et slikt lys vi *kan* oppnå en viss forståelse av uttalelsen til regissøren av "Izzat" som selv er oppvokst på Oslos østkant. I kraft av å være utlending fra østkanten vil det kunne fremkalle en opplevelse av annerledeshet i forhold til omgivelsene og forsterke den manglende tilhørighetsfølelsen. Som en av informantene til Sandberg (2005) sa: "*Det er ingen forbindelse mellom østkanten og vestkanten. Jeg kjenner ingen fra vestkanten. Det er to forskjellige verdener (...)*" (Sandberg i Tidsskrift for ungdomsforskning, 2/2005: 33).

Utslaget av det som her er nevnt kan sammenholdes med utlendingers manglende deltakelse i det norske samfunnet. Dette kan skyldes svake språklige ferdigheter som ofte resulterer i manglende sosiale nettverk og forsterker ytterligere deres posisjon som en marginalisert gruppe (Schiefløe 2003).

Jeg har forsøkt å *nærme meg* uttalelsen til regissøren av "Izzat" med en mulig bakgrunn i sosial eksklusjon. Men for å få en mulig reell forståelse av hans utsagn om "*... å bli sett ned på hele tiden og opplever rasisme, ...*", vil jeg her støtte meg til det sosiologiske begrepet den selvoppfyllende profeti (Mead i Østerberg 1997). Med støtte i Priuers teori (2004) vil jeg kort bruke den til å forklare hvorfor utlendinger ofte opererer med en annen forståelse av rasisme. Denne forståelsen kan så i neste omgang bidra til en mulig forsterkning av annerledeshet og følelsen av og ikke å høre til i det norske samfunnet. Disse opplevelsene utgjør således krefter som åpner for dannelsen av utenlandske gjenger. Det blir i en slik forstand vi kan forstå rasisme som årsaksforklaring (Priuer 2004).

5.3 Hvilken mekanisme utløser utlendingers forståelse av rasisme

I korthet handler den selvoppfyllende profeti om at når deltakere av et samfunn definerer en situasjon på en bestemt måte, blir denne situasjon bli "sann" i kraft av at deltakerne handler i samsvar med sin egen definisjon (Mead i Østerberg 1997).

Når unge utlendinger står overfor slike mulige belastninger som skissert overfor, gir dette etter mitt syn støt til en negativ ramme rundt tilværelsen. En slik ramme kan så i neste omgang ta et grep om unge innvandrere. Dette vil igjen prege tankemønsteret, holdningene og

adferden i deres alminnelige hverdagsutfoldelse. Med et slikt utgangspunkt vil terskelen være lav for å anvende rasismebegrepet i møte med andre mennesker. Man kan oppfatte rasisme i situasjoner hvor det i realiteten ikke forekommer rasisme. Dette fordi situasjonen på forhånd er definert som et møte med rasismen. Det er slike konturer jeg mener *kan* avspeile seg i uttalelsen til Rolfsen. Til grunn for dette ligger i så tilfelle en tilværelse med innslag av belastende opplevelser som gir opphav til den selvoppfyllende profeti.

Analysen som er gjort hittil skal tjene til å forstå for *hvorfor* utlendinger later til å operere med en lavere toleranseterskel når det gjelder rasisme. Jeg har med andre ord grepet fatt i de *mulige* kreftene og den mekanismen som kan utløse opplevelsen utlendinger selv har av rasisme. Denne opplevelsen handler om annerledeshet og følelsen av ikke å høre til. Jeg skal imidlertid være forsiktig med å basere denne opplevelsen *utelukkende* på sosial eksklusjon som en referent til rasismen. Det jeg ønsker å få frem er at rasisme uttrykt gjennom sosial eksklusjon *kan* ligge til grunn (Lien 1997). I det følgende vil jeg nå analysere en ytring i lys av definisjonen til Miles (Miles i Lien 1997) får å få fram et annet viktig perspektiv i forhold til hvilken måten rasisme kan forklare dannelsen av utenlandske gjenger.

5.4 Analyse av informantutsagn i lys av Miles teori

I et notat fra Verdens Gang 26. april 2005 som rettet seg mot hva slags opplevelser utlendinger i NN hadde hatt med lokalbefolkningen etter drapet på NN kunne vi lese følgende: *"To somaliske gutter gikk på kjøpesenteret og traff først på en flokk unge jenter. Da disse jentene passerte dem, ropte hun ene: "Se på de to jævla svartingene der, da...!", mens hun peker på han ene"* (Verdens Gang 26. april 2005: 23).

Hvordan forholder dette utsagnet seg til Miles definisjon (Miles i Lien 1997) av rasisme? Det første kriteriet han opererer med er å tillegge en annen person en negativ karakteristikk på bakgrunn av rasialisering. Det er åpenbart at jenta tillegger de to somalierne en negativ karakteristikk basert på sin registrering av dem som mørkhudede. I kraft av sitt sterke utsagn åpner jeg også for at hun har dannet seg et negativt mentalt bilde av disse to som er det andre kravet i Miles definisjon. Dette begrunner jeg med at hun opererer med et aktivt kroppsspråk (Shulman 2003) både i form av høylytthet og hennes bruk av hånden for å tydeliggjøre hvem hun ønsker å ramme med sitt sterke budskap. Det er et sterkt følelsesmessig uttrykk som kommer til syne. Som Lien sier i en bok som handler om hvordan man diagnostiserer rasismen: *"Det er nødvendig å observere et sterkt og hatefullt affektivt uttrykk og en ekskluderende intensjon*

for å kunne diagnostisere rasismen” (Lien i Brox (red.) 1997: 17 – 32). Legger man til grunn Liens påpekning av blant annet følelsenes intensitet som verktøy for å avsløre negative bilder, vil jeg trolig ha belegg for å si at det eksisterer et slikt bilde hos denne jenta. Det siste punktet i sitatet fører oss over på eksklusjon som et siste kriterium. Ligger det en ekskluderende hensikt bak ytringen fra jenta? Det faktum at det her var ei hvit jente som sto bak uttalelsen og at svarte mennesker i Norge tradisjonelt sett vil fremstå som et fremmedelement i vår kultur, gjør at setningsleddet ” ... *de to jævla svartingene* ...” etter min mening fortøner seg som et noe ekskluderende utsagn. Dette begrunner jeg med utgangspunkt i måten hun formulerer seg på. Hun markerer her en klar avstand til mennesker med svart hud. I denne skarpe markeringen vil det etter min oppfatning ligge et element av menneskelig degradering på bakgrunn av hudfarge. Dette fordi jenta i kraft av å være hvit representerer *kontrasten* og spiller bevisst på denne markerte forskjellen i sine uttalelser av de mørke guttene (Lien 1997).

Hvorvidt overnevnte sitat faktisk er en rasistisk ytring kan være gjenstand for diskusjon og det tar jeg også høyde for i min argumentasjon. Begrunnelsen for å anvende Miles (Miles i Lien 1997) definisjon på rasisme er imidlertid å få frem det poeng at hans teori ikke fanger opp det følelsesmessige uttrykket i budskapet. Som nevnt legger derimot Lien (1997) denne dimensjonen stor vekt i sin rasismeforståelse, og det kan for meg virke som om det *i første rekke* er en slik dimensjon en del utlendinger legger til grunn som diagnoseredskap for rasismen. Et eksempel hentet fra en bok om rasisme kan tjene som illustrasjon: ”*Rasismen blir uttrykt overalt. Er du på kafe`, ser du ofte uttrykk av hat og forakt. Når du ser enkelte i øynene, snur de seg en annen veg. (...) Du har ofte lyst til å reagere, men du vet ikke hvordan du skal reagere overfor følelser som blir uttrykt med ansiktet og kroppen, (...)*” (Høgmo i Brox (red.) 1997: 68).

Et lignende mønster avtegner seg også i det eksempelet *med de to guttene fra Somalia*.

Jeg har nå analysert rasismebegrepet fra to vinkler. Den ene vinklingen retter seg mot en mulig bakgrunn i sosial eksklusjon som gir utlendinger en opplevelse av annerledeshet. Den andre vinklingen tar opp i seg ekskluderende hensikter og sterke følelsesmessige uttrykk fra enkeltindividet som indikatorer for å kunne identifisere en ytring som rasistisk. Det affektive uttrykket vil være spesielt toneangivende som et rasistisk tegn (Lien 1997). Utgangspunktet for disse to innfallsvinklene har vært å sette fokus på rasismelignende krefter som kan forklare mange utlendingers *følelse* av å bli behandlet annerledes. Som jeg har vist trenger altså ikke alltid denne følelsen å samsvare med den faktiske rasismen. Det sentrale er som

nevnt innledningsvis følelsen av annerledeshet. Det er *denne* kraften som lett kan berede grunnlaget for utenlandsk gjengdannelse (Priuer 2004).

Neste årsaksforklaring på utenlandske gjengdannelser er æreskodeksen. Denne årsaken er som nevnt viet stor oppmerksomhet og vil bli gjenstand for en fylldig omtale i det følgende.

6 Æreskodeksen – en utløsningsmekanisme for gjengdannelser

Dette kapitlet er delt inn i to hoveddeler. I teoridelen vil jeg først gi en kort presentasjon av hva kultur er og hvordan kulturbakgrunn bidrar til å forme individer. Dette utgjør grunnlaget for æreskodeksen (Wikan 2003) som forklaringsfaktor. Dernest avklarer jeg begrepene ære og respekt. Den andre hoveddelen utgjør analysen. Punkt 6.3 vil handle om hvordan æreskodeksen kan forstås som årsak til utenlandske gjengdannelser. Punkt 6.4 vil ta utgangspunkt i et konkret eksempel med B-gjengen¹. Her bygger jeg på analysen som allerede er gjort i punkt 6.3 for derigjennom å *fullføre* oppgavens forståelse av ære som forklaring.

6.1 Kultur – det teoretiske grunnlaget for å forstå ærens forankring

Alle samfunn har en kultur (Schiefløe 2003). Denne kulturen trekker opp en ramme som sier noe om hvordan samfunnsmedlemmene skal leve sine liv. Som nevnt innledningsvis vil kultur være et system på makronivået i den utviklingsøkologiske modellen (Bronfenbrenner i Bunkholdt 2000) som også påvirker menneskelig utvikling. Kulturen inneholder koder for livsform, adferd, verdier, språk og tradisjoner. Det er denne kulturen som skaper balanse og sørger for opprettholdelsen av organiserte samfunn. Som mennesker er vi utstyrt med en unik evne til å tilegne oss informasjon og kunnskap. Ved å ha tilhørighet til et slikt organisert samfunn vil mennesket gjennom evnen til læring ta til seg samfunnskulturens koder. En slik tilegnelse av koder finner sted umiddelbart etter fødselen og er en prosess som kontinuerlig er aktiv gjennom sosialiseringen. Sosialiseringen innebærer altså å lære seg samfunnskulturen å kjenne, og gradvis evne og leve i samsvar med disse kodene (Schiefløe 2003).

Det som gjør kulturen sentral i denne sammenheng, er at æreskodeksen (Wikan 2003) utgjør en slik kode for adferd i mange ikke-vestlige samfunn. Den gir med andre ord indikasjoner på hvordan det skal handles i ulike situasjoner. Den sterke bevisstheten utlendinger har til ære og respekt kommer som en følge av den sosialiseringprosessen som finner sted i hjemmene hvor

¹ B-gjengen består av ca. 30 gutter fra Pakistan. Medlemmene er fra 18 – 30 år gamle. Det hevdes at de har makten i gatene i Oslo. B-gjengen er kjent for å utøve mye vold. Den pakistanske A-gjengen er kjent som deres hovedfiende. Kampen handler om å få mest mulig makt og kontroll i Oslo sentrum (Finnebråten 1998)

foreldregenerasjonen ofte oppdrar sine barn i samsvar med *hjemlandets* kultur (Lien 1997). De asiatiske- og afrikanskulturelle omgivelsene ungdommene er *vokst opp i* avgjør blant annet hva slags adferd, verdier og tradisjoner de blir bærere av. Disse elementene får en *sterk og dyp forankring i mennesket*. Fordi æreskodeksen som et makrofenomen utgjør en sentral verdi i disse samfunnskulturene, vil denne koden bidra til en klar forming av utlendinger. Som Schiefloe sier i en lærebok om sosiologi: ”*For individene fungerer kulturen derfor som retningslinjer for forståelse og adferd og utgjør et erkjennelsesmessig forankringspunkt*” (Schiefloe 2003: 134). Dette gjør det enklere å forstå hvorfor det er vanskelig å løsrive seg fra sin egen kulturbakgrunn. Samtidig vil vi nå få en bedre forståelse av ærens betydelige rolle i sammenheng med gjengannelser. Først en teoretisk fremstilling om ære og respekt.

6.2 Hva menes med ”ære” og ”respekt”?

For å få et grep om betegnelsen ære fra utlendingers ståsted vil jeg ta utgangspunkt i Wikans beskrivelse av begrepet i boken ”*For ærens skyld – Fadime til ettertanke*” (Wikan 2003).

For ikke-vestlige utlendinger er æren et høyst klart og definerbart begrep. Dette har en sterk sammenheng med at det opereres med en såkalt æreskodeks (Wikan 2003) i mange av disse landene. Dette gjelder spesielt i samfunn som Pakistan og øvrige land i Midt-Østen.

Hva består så denne kulturelle æreskodeksen av? I denne kodeksen gjelder et sett av standarder som dikterer hva slags adferd som gir ære og hva som ikke gir ære. Ved å påkle seg sine sosiale roller og sørge for at de ulike rollene utøves aktivt vil en oppnå ære. Løsriver en seg fra disse rolleforventningene vil derimot tap av ære bli resultatet. Ære kan imidlertid bare oppnåes av menn (Wikan 2003).

Det hierarkiet vi finner i mange asiatiske samfunn i dag vil derfor legge klare føringer på hva slags roller den enkelte skal gå inn i. Ordet respekt (Wikan 2003) kommer inn i bildet ved at en person alltid har *krav* på respekt fra samfunnet dersom vedkommende lever i tråd med sine sosialt definerte roller. Skillet mellom ære og respekt speiler seg i det faktum at ære er å betrakte som en del av deg som menneske. Respekt er mer en ytre dimensjon du skal nyte godt av *i kraft* av det å ha ære. Å ha ære betyr med andre ord at det forventes at omgivelsene viser deg respekt. Når det gjelder utlendinger med tilknytning til land med en æreskodeks vil æren være knyttet til hva andre synes om deg som person. Som Wikan (2003) sier i den nevnte boka: ”*Æren ligger i det ytre, i hvordan ting tar seg ut. Derfor blir ryktet alfa og omega*” (Wikan 2003: 69). Æren vil altså være avhengig av hvor verdifull du er i andres øyne. Det er i et slikt lys vi oppnår en forståelse av æresbegrepet.

En avisartikkel fra Verdens Gang 26. april 2000 med tittelen "*Blodige oppgjør for tapt ære*" omhandler den opptrappende konflikten mellom A-gjengen og B-gjengen. Vi leser følgende uttalt av et medlem tilknyttet den pakistanske B-gjengen: "*Vi gir politiet noen dagers ro til å ta dem som skjøt mot småbrødrene våre. Ellers blir det et helvete (...) Om det blir nødvendig kan vi svare med atskillig tyngre våpen (...)*" (Bakkeli med flere i Verdens Gang 26. april 2000: 12 /13).

Dette er et interessant utsagn fordi det illustrerer, i lys av artikkelens tittel, den sterke bevisstheten disse gjengmedlemmene har omkring ære. Her rettfærdiggjøres bruk av alle midler for å gjenvinne æren. Det står som nevnt ingenting om ære i denne *uttalelsen*, men det sterke innholdet tar her opp i seg flere dimensjoner ved æresbegrepet som bygger på det som hittil er nevnt om ære og respekt. Disse dimensjonene har stor forklaringsverdi i forhold til spørsmålet om *hvorfor* det lett dannes utenlandske gjenger. Dette skal jeg gradvis drøfte mer inngående i de to neste punktene.

6.3 Æreskodeksen som forståelsesgrunnlag for gjengadferd

Ut fra de beskrivelsene som er gitt av ære og respekt ser vi konturene av et menneskesyn som nærmest preges av en form for hellighet. Et menneske skal ikke kjøddes med for å bruke et godt, hverdagslig norsk uttrykk. Det er slike forestillinger som inngår i mange utlendingers syn på æresbegrepet (Wikan 2003).

Imidlertid har den kodeksen vi finner i gjengmiljøene fått et slags fornyet innhold (Lien og Haaland 1998). Ved siden av lojalitet og brorskap som føyer seg inn i rekken av tradisjonelle verdier som æreskodeksen består av, har *også* ønsket om å sette seg i respekt på bakgrunn av frykt en plass i denne kulturen. Det er i kraft av evnen til å spre frykt og få omgivelsene til å utvikle en *redsel* for ens egen vilje til å utøve brutalitet at en føler seg respektert. Så lenge dette er situasjonen vil en oppleve å være et menneske av ære og en som bevarer sin hellighet. Konklusjonen hittil er at æren har en helt annen status hos utlendinger enn hos nordmenn.

Et sitat fra Nytt Norsk Tidsskrift 1/2002 om æreskodeksen bekrefter dette: "*Utlendingene tenker annerledes enn oss. De tenker på ære, og er opptatt av lojalitet. De står sammen med hverandre og støtter familien sin ...*" (Lien i Nytt Norsk Tidsskrift, 1/2002: 30).

Hvordan skapes så denne frykten? For å svare på dette spørsmålet vil jeg ta utgangspunkt i en artikkel hentet fra Aftenposten 26. oktober 2005. Temaet retter seg mot måten utlendinger opererer på i det offentlige rom og bygger på den nevnte undersøkelsen utført av sosiologen Sandberg (2005). I tittelen leser vi: "*Med frykten som våpen*" ... Videre står det: "*Unge mørkhudede gutter i Oslo sentrum gjør hva de kan for å opprettholde folks fordommer mot dem. De vil virke farlige*" ... "*Ved*

å se ut som om de har en gjeng i ryggen, unngår de ypping til kamp eller ransforsøk på gaten” (Stølen med flere i Aftenposten 26. oktober 2005: 18/19). Som vi ser gir det mening å anvende gjengdefinisjonen til Short (Short i Bjørge og Carlsen 1999) i dette tilfellet. En samling av medlemmer som møtes regelmessig og et kriterium om at et eventuelt angrep på et medlem krever deltakelse i motangrepet fra de andre medlemmene er aspekter som etter min mening kommer fram her. Disse guttenes adferd bør videre tolkes i lys av selvpresentasjonspsykologi (Raaheim 2002). I korthet handler det om hvorfor mennesker i ulike situasjoner er opptatt av å fremstille seg selv på bestemte måter. Man er også opptatt av å kartlegge de ulike strategiene mennesket bruker i sin selvpresentasjon. Selvpresentasjonspsykologien bygger også på tankene til Goffmann (2002) om at mennesket alltid vil anvende ulike midler overfor andre i et forsøk på å kontrollere deres adferd overfor oss.

I denne sammenheng er de mørkhudede guttene opptatt å oppnå makt og de ønsker seg en slags kontroll. Dette har en nær sammenheng med deres kulturbundne æreskodeks. Den strategien de benytter seg av for å oppnå makt er og *fremstå som farlige* slik at andre rygger tilbake. De virkemidlene guttene bevisst bruker i denne prosessen er koblet opp mot en råhet som manifesterer seg gjennom fysikk, kroppsspråk, påkledning samt en stor grad av sensitivitet overfor andre for eksempel gjennom blikket. Det å stå frem som del av et gruppefelleskap – en gjeng – er også et særdeles viktig virkemiddel (Lien og Haaland 1998).

I samme artikkel fra Aftenposten 26. april 2005 refereres det til flere informantutsagn gjort i Sandbergs undersøkelse (2005). En av dem uttaler: ” ... hvis folk ser en utlending, vil de automatisk tro at han har andre som vil komme ham til unnsetning” (Stølen med flere i Aftenposten 26. oktober 2005: 18). Disse virkemidlene egner seg som effektive redskaper dersom en ønsker å posisjonere seg som selvhevdende og få omgivelsene til å betrakte en som farlig. Grenness snakker om såkalt referansemakt (Grenness i Raaheim 2002), hvor vi oppnår makt over andre ved å manipulere ved ulike sider ved vår egen person. De teknikkene som beskrevet i forrige avsnitt utgjør således viktige brikker i de utenlandske guttenes selvpresentasjon. Det får omgivelsene til å definere dem på bestemte måter. Dette kommer etter mitt syn i særlig sterkt grad til uttrykk i artikkelen fra Verdens Gang 26. april 2000. Den viser på en klar måte hvordan respekt oppstår på bakgrunn av frykt ved å bruke nevnte selvpresentasjonsteknikker (vedlegg).

Det er blant annet med bakgrunn i det som er sagt om selvpresentasjon at vi her kan se konturene av hvordan æreskodeksen *i seg selv* utløser prosesser som resulterer i dannelse av gjenger. Det å ha tilhørighet i en gjeng er med andre ord essensielt for ens egen evne til å få respekt.

Som nevnt er også lojalitet og brorskap sentrale tegn i æreskodeksen (Lien og Haaland 1998). Disse elementene har også forklaringskraft i denne sammenheng. Brorskapselementet har en svært forenende effekt på medlemmene i gruppen. Å betegne hverandre som ”bror” gir en unik følelse av nærhet og samhold. Ved å operere med slike fiktive slektskapsmetaforer markerer en sterkt fellesskapsfølelsen. Denne transformeringen til ”bror” når det gjelder nyervervede medlemmer blir en form for innlemmingsmekanisme til det nye gjengmiljøet. I den pakistanske B-gjengen omtaler medlemmene hverandre som brødre. Dette på tross av at et flertall av gjengmedlemmene ikke er reelle brødre (Lien og Haaland 1998).

Brorskapet som verdi kommer etter mitt syn klart til uttrykk i det nevnte sitatet fra Verdens Gang² (Bakkeli med flere i Verdens Gang 26. april 2000: 12 /13). Det fremgår av artikkelen at småbrødrene det her er snakk om er brødre av kun 2 av gjengmedlemmene. I sitatet refereres det imidlertid til ”vi” i betydning flere gjengmedlemmer. Dette er en observasjon som etter min mening gir klare indikasjoner på hvor sentralt tanken om brorskap har i disse miljøene. Krenkes ett gjengmedlem, om så på indirekte vis som i dette tilfellet, har de andre i gjengen en plikt til å stille opp i kraft av brorskapsånden. Vi ser her hvordan Shorts definisjon (Short i Bjørge og Carlsen 1999) fanger opp det aspektet som handler om å leve opp til visse kriterier. Den såkalte slektskapsrelasjonen har en unik verdi og rangerer høyere enn alle andre kriterier. Det er relasjonen gjengmedlemmene seg i mellom som er det avgjørende for hvorvidt medlemmet er å anse som er troverdig medlem. Indikatoren for dette er lojaliteten. Brorskapskoden i æreskodeksen (Lien og Haaland 1998) spiller en nøkkelfunksjon i forklaringen av hvordan respekt basert frykt bidrar til dannelsen av gjenger. Denne uformelle normen om lojalitet (Lien og Haaland 1998) innad i gjengen er en *forutsetning* for den enkeltes evne til å oppnå respekt. Den gjeldende forestillingen i et slik miljø blir derfor at en bror alltid skal stille opp for en annen bror. Båndene mellom medlemmene er som vi ser svært sterkt sammenbundet. Gjengens definisjon av seg selv som en familie utløser en moral i tråd med musketerprinsippet: Krenkes ett medlem i gjengen ansees denne krenkelsen som et angrep på *alle* de øvrige gjengmedlemmene. Av den grunn må alle delta aktivt i motangrepet.

² Sitatet er gitt på side 14

Dette er lojalitetstenkningen innenfor æreskodeksen som gjengene handler ut fra. Lojaliteten skal sørge for gruppefelleskapet. Dette fellesskapet – gjengen – fungerer så i neste omgang som ett av flere kraftfulle virkemidler som må aktiveres for å oppnå det de søker etter. Nemlig makt og kontroll. Spørsmålet om hvorfor utlendinger søker slik makt og kontroll spores som nevnt tilbake til æreskodeksen. Det er altså ut i fra et slikt perspektiv at det gir mening å si at æreskodeksen virker som grunnlag til å forstå dannelsen av utenlandske gjenger (Lien og Haaland 1998, Lien i Brox med flere (red.) 2003: 155 – 166).

Et sitat fra et intervju med en utlending med bakgrunn i Sandbergs nevnte undersøkelse (2005) kan tjene som en god illustrasjon på hvordan lojalitet brukes som trussel. Den viser også etter min mening hvordan denne trusselen effektivt kan bidra til å spre frykt: ”*Det er morsomt da, når det kommer noen hvite, bare å yppe med dem. Hvis du bråker med en pakkis, ikke sant, så kan han bare ringe en masse fettere, så kommer dem. Så du burde ikke bråke med dem. Men hvite sant, de har ikke så mange til å backe seg med*” (Sandberg i Tidsskrift for ungdomsforskning, 2/2005: 35).

Det er interessant å legge merke til hvordan vedkommende her uttrykker seg. ” (...) *masse fettere (...)* ” henspiller på brorskapet som en viktig kode i æreskodeksen. Videre leser vi: ” (...) *han kan bare ringe (...), (...)* så kommer dem”. Dette er et klart uttrykk for hvor dypt troen på lojalitet er forankret i utlendingers bevissthet. Han vet at dersom han befinner seg i vanskeligheter så vil resten av gjengen komme ham til unnsetning. Det kan han etter min syn vite fordi de relasjonelle båndene blant gjengmedlemmene er utviklet på bakgrunn av fiktive slektskapsmetaforer. Bruk av ”*Så ...* ” i setningen ”*Så du burde ikke bråke med dem*” viser til en frykt på bakgrunn av den muligheten denne gutten har til å ringe sine fettere og brødre. Det er med andre ord i kraft av risikoen for den andre til å bli konfrontert med en *gjeng* at det spres frykt. Denne frykten gir, som Lien sier: ” ... *respekt og føles som anerkjennelse*” (Lien i Brox med flere (red.) 2003: 164). Sitatet over tar opp i seg det vi kan betrakte som hovedelementer i æreskulturen. Analysen som er gjort hittil har skapt en ramme for forståelse av æreskodeksen som årsaksforklaring (Lien og Haaland 1998).

Jeg vil i det følgende gå tilbake til artikkelen i Verdens Gang 26. april 2000 å analysere denne i lys av en viktig dimensjon til ved æreskodeksen. Den er meget nært knyttet til parolen ”*respekt basert på frykt*”. Ordene til Wikan (2003) som jeg viste til innledningsvis, om at æren ligger i hvordan ting tar seg ut i betydning omgivelsenes vurdering av deg som person, fanger på en god måte opp denne siste dimensjonen. Den vil nå komplettere æreskodeksen som forståelsesgrunnlag for utenlandske gjengdannelser.

6.4 Analyse av æreskodeksens rolle i VG`s artikkel om den pakistanske B-gjengen³

Som det fremgår av det nevnte sitatet i Verdens Gang av 26. april 2000⁴ ligger det i denne uttalelsen et voldsomt fokus på å hevne angrepet. Hvorfor er dette viktig? Hadde fokuset på nødvendigheten av å ta igjen vært like intenst hvis offeret hadde vært et norsk gjengmedlem? Neppe ... Æreskodeksen er som nevnt et kulturbetinget makrofenomen som har sitt opphav i de utenlandske gjengmedlemmenes opprinnelige hjemland. Å bli utsatt for et angrep tilsier i henhold til denne æreskodeksen at en *må* gi et svar på fornærmelsen. Betydningen av å gjengjelde angrepet er trukket frem som det fremste kjennetegnet på æreskodeksens innhold (Nisbett & Cohen i Lien og Haaland 1998).

Gjengmedlemmets uttrykksmåte understreker den sterke posisjonen hevnaspektet har i æreskulturen: På vegne av B-gjengen gir han politiet instruksjoner om hvordan de skal prioritere. Videre presiserer han at dersom politiet ikke etterlever deres krav om etterforskning snarest vil de som *gjeng* ta saken i egen hender. Gjengmedlemmet gir herved politiet et ultimatum. Har tar også til orde for bruk av ulovlige midler overfor de som sto bak krenkelsen, dersom ultimatumet oversees. Denne formuleringen mener jeg er et godt eksempel på hvor dypt forankret hevndimensjonen er i æreskodeksen som utlendinger handler ut fra.

Hvorfor det legges betydelig vekt på å gi et svar på fornærmelsen er fordi det gir en indikasjon på at en er svak. Å fremstå som svak er forbundet med skam og vil kunne oppfattes som en trussel til maskulinitet og styrke som dypt forankrede forestillinger om mannens sosiale rolle innenfor æreskulturen. I denne sammenheng er beskyttelse et viktig nøkkelord. Det handler om å beskytte sitt omdømme som mann (Lien og Haaland 1998). Det er ut i fra slik æresteori vi kan forstå det nevnte sitat. Av denne grunn blir det derfor viktig for den pakistanske B-gjengen å uttrykke seg slik de gjør her. De har blitt utsatt for en krenkelse og for å unngå tap av ære ansees det som helt *nødvendig* å hevne aksjonen slik at ikke gjengen blir påført skam. På den måten beskyttes æresfølelsen. Et sentralt spørsmål å stille seg nå er på hvilken måte denne hevndimensjonen i æreskodeksen kan sies å ha betydning i forhold til utenlandske gjengdannelser?

For å svare på det vil jeg ta utgangspunkt i bildet fra artikkelen i Verdens Gang av 16. april 2000. Maskuliniteten og viktigheten av å svare på krenkelsen preger i like store grad bildet i denne Verdens Gang - artikkelen som selve kommentaren. Etter min oppfatning er det klar

³ Se vedlegg

⁴ Sitatet er gitt på side 14

dekning for å si at bildet også fanger opp den andre dimensjonen i æreskodeksen som retter seg mot å oppnå respekt basert på frykt (Lien og Haaland 1998). Gjengmedlemmenes fremhevelse av egen fysisk styrke, demonstrasjon av maskulinitet, et kroppsspråk som formidler aggressivitet og hevnløst preger budskapene i bildet. Ønsket om å fremstå som en gjeng kommer også klart frem. Som nevnt innledningsvis vil disse virkemidlene ofte benyttes for å skape en viss frykt. Denne frykten gir en følelse av å bli respektert (Lien og Haaland 1998).

Jeg synes det er en interessant observasjon å se hvordan disse to dimensjonenes uttrykksform, hevn og oppnåelse av respekt på bakgrunn av frykt, så til de grader *smelter sammen* i dette bildet. En slik sammensmeltning av æreskodeksens to nøkkelaspekter (Nisbett & Cohen i Lien og Haaland 1998), gir meg belegg for å si at B-gjengens nødvendighet av å svare på skyteepisoden, hevndimensjonen, utgjør en viktig brikke i deres forsøk på å få respekt på bakgrunn av frykt. Slik jeg ser det er det riktig å si at mye av frykten skapes i kraft av å gi svar på fornærmelsen eller true med hevn. Men for at trusselen om motangrep faktisk skal virke som et virkelig kraftfullt og skremmende uttrykk er det viktig også og fremstå som en gjeng. Vi kan gå tilbake til Decker og Van Winkles definisjon av ordet gjeng (Decker & Van Winkle i Bjørge og Carlsson 1996). Her legges det blant annet vekt på bruk symboler. I dette tilfelle vil tykke gullkjettinger rundt halsen, hypermoderne klær og biler i millionklassen fremstå som viktige symbolske uttrykk. Bruken av symbolske tegn på dette bildet markerer en sterk følelse av gruppetilhørighet og et sterkt ønske om å stå frem som en gjeng. (Lien i Brox med flere (red.) 2003: 155 – 166).

Som nevnt skjer det en sterk sammensmeltning av æreskodeksens to nøkkeldimensjoner. Hevndimensjonen ved æresbegrepet i denne artikkelen kan analyseres langs to skillelinjer: Det direkte og det mer indirekte budskapet fra gjengmedlemmene. I en bok om kommunikasjon står følgende: ”*Kommunikasjon foregår alltid på to plan: Innholdsplanet og forholdsplanet*” (Hanssen og Røkenes 2003: 200). Innholdsplanet vil være den direkte formidlingen av budskap. Tar vi utgangspunkt i sitatet⁵ fremstår utvilsomt B-gjengens nødvendighet av å gjengjelde angrepet som et sterkt og klart budskap. Kommunikasjon på forholdsplanet sier noe om måten vi oppfatter vårt eget forhold til andre på (Hanssen og Røkenes 2003). I denne sammenheng merker jeg meg følgende uttalelse i sitatet fra et av gjengmedlemmene: ”*Vi gir politiet noen dagers ro til å ta dem som skjøt mot småbrødrene våre. Ellers blir*

⁵ Sitatet er gitt på side 14

det et helvete". Hva forteller dette om gjengens oppfatning av politiet? Hva slags ønsket forhold til politiet signaliserer B-gjengen ved en slik kommentar? Som jeg nevnte innledningsvis er dette etter mitt syn et klart uttrykk for hevners fundamentale posisjon i æreskodeksen (Nisbett & Cohen i Lien og Haaland 1998). Å bli utsatt for en krenkelse nødvendiggjør behovet for å gjengjelde krenkelsen eller trussel om dette. Det rettferdiggjør trolig bruk av alle typer midler. I lys av dette avtegner det seg altså et meget klart bilde av hevndimensjonen som et tungt aspekt i æreskodeksen.

Den indirekte kommunikasjonen (Shulman 2003) som denne gjengen står for på dette bildet kan også være gjenstand for en interessant analyse i denne sammenheng. Jeg nevnte at kroppsspråket til gjengmedlemmene formidler aggressivitet og hevnløst. Dette kan jeg hevde fordi det samsvarer med deres uttalelser om hevn. Blikket til disse gjengmedlemmene er skarpt og intenst. Ansiktsuttrykket deres bærer ingen preg av mildhet og kroppsholdningen til spesielt det midterste gjengmedlemmet uttrykker en ren demonstrasjon av fysisk overlegenhet. Teoretikeren Rogers (Rogers i Hanssen og Røkenes 2003) snakker om kongruens. Dette handler om at de følelsene og tankene som et menneske føler inni seg kommer til uttrykk i ord og handling. I vårt tilfelle med B-gjengen kan vi si at medlemmene kommuniserer på en slik kongruent måte. På bakgrunn av disse medlemmenes æreskodeks føler de at det er alfa og omega å hevne krenkelsen. Denne opplevelsen preger dem så i selvpoppfatningen både verbalt og nonverbalt. I et slikt lys kan vi derfor si at det enkelte gjengmedlem er i kontakt med seg selv som et helt menneske. De er kongruente ved at det ikke ligger noen form for tvetydighet i de budskapene B-gjengen ønsker å formidle til omgivelsene. I denne artikkelen ser vi også hvordan disse tre identifiserer seg med hverandre gjennom symbolbruk og derigjennom markerer seg som gjeng. Hevndimensjonens betydning for gjengdannelser blir derfor at den fungerer som et godt middel til å spre frykt. Kraften i hevn- og/eller hevntrusselforsterkes effektivt ved å bruke *gjengen* som referanse. Utenlandsk ungdom danner altså gjenger fordi det er i kraft av et slikt fellesskapet at evnen til å spre frykt, gjennom hevnaaksjoner, kan oppnåes (Lien og Haaland 1998).

Viktigheten av å *svare* på fornærmelsen ble understreket i en nyhetsreportasje 29. januar 2006 på TV 2 under tittelen "*Skyter for æren*". Det følgende sitat viser hevnaspektets betydning i æreskodeksen. Intervjuer: *I Norge så er det jo vanlig å bli venner og skvære opp med hverandre, men det gjør ikke dere?* Informant (utlending): *Du kan si det blir ære på en måte, ... ved å rette opp. Atte ... hvis en*

har sagt noe og du ikke sier noe tilbake så kommer andre og skulle si ... - ja, du er bare en sånn liten tulling og bla, bla, bla ... Men hvis du tar igjen så sier dem ikke det ... (Nyhetene på TV 2, 29. januar 2006 kl. 21)

Foruten presiseringen av hvor viktig det er å svare på fornærmelsen i form av hevn for å bevare sin ære, forstår vi raskt Wikans teori (2003) når hun sier at æren ligger i måten andre betrakter deg som menneske på. Å bli utsatt for en fornærmelse, enten i form av en verbal ytring eller en skyteepisode som B-gjengen erfarte, innebærer tap av æren dersom ikke krenkelsen blir gjengjeldt. Analysene som her er gjort omkring æreskodeksen som et kulturbetinget system på makronivå (Bronfenbrenner i Bunkholdt 2000), gjør det mulig å se hvordan utlendingers begrep om ære kan legge grunnlaget for utenlandsk gjengdannelse (Lien og Haaland 1998).

6.5 Kort oppsummering av æres- og respektkodeksen

Hvordan skal vi nå oppsummere æres- og respektkodeksen som årsaksforklaring? Har vi fått en tilstrekkelig grep om de kodene i ærekulturen (Wikan 2003) som gjør at vi forstår *hvorfor* æres- og respektkodeksen i seg selv kan betraktes som en utløsende faktor? Avslutningsvis vil jeg kort sammenfatte de sentrale poengene. Den store betydningen ære og respekt har for utlendinger må sees i lys av deres kulturelle bakgrunn fra samfunn som er dominert av en æreskode. Æren er knyttet opp til utøvelsen av sosiale roller. Dette innebærer at mennesket i betydning menn har et ubetinget krav på å bli behandlet med respekt. Dette er *utgangspunktet* når vi forklarer fremveksten av utenlandske gjenger med bakgrunn i deres æreskodeks. Selve svaret ligger i den *moderne* æreskodeksens to hoveddimensjoner (Lien og Haaland 1998). Disse dimensjonene retter seg mot å oppnå respekt ut fra å skape frykt og hevne eller trussel om hevn over enhver form for krenkelse. Å fremstå som tøff og farlig blant annet gjennom et gjengmedlemskap er virkemidlet som aktivt brukes for å oppnå makt i betydning ære som følgelig begge disse dimensjonene har i seg. Brorskapet som en viktig kode i æreskodeksen ser jeg på som selve "limet" i gjengen. Dette unike samholdet forsterker lojaliteten i gruppefelleskapet. Ut fra analysen som er gjort vil jeg derfor konkludere med at brorskapet og lojaliteten som koder er forutsetninger for at utlendinger skal kunne benytte *gjengen* som et effektivt middel for å bevare sin ære og respekt. Dette fremkommer klart i artikkelen om den pakistanske B-gjengen. Dette gjør det derfor naturlig å si at æreskodeksen er en av flere viktige faktorer som utløser dannelsen av utenlandske gjenger (Lien og Haaland 1998).

Den siste årsaksforklaringen jeg forholder meg til for å gi et svar på problemstillingen er selveksklusjon. Denne mekanismen vil jeg nå redegjøre for og deretter analysere.

7 Selveksklusjon som årsak til orienteringen inn mot gjenger

7.1 Hva skal vi forstå med selveksklusjon?

Innledningsvis pekte jeg blant annet på at ungdom fra familiesituasjoner hvor foreldrene markerer autoritet i sin barneoppdragelse, vil kunne utvikle reaksjoner i form av løsrivelsesadferd fra familieinstitusjonen som en trygg base. Som et substitutt for familien søker ungdommen seg til jevnalderfellesskap gjennom deltakelse i gjenger (Bjørgero og Carlsson 1999). I lys av gjengteoretisk forståelse tar *selveksklusjon* (Lien i Brox med flere (red.) 2003: 155 – 166) blant annet opp i seg denne autoritative oppdragerstilen. Hvordan skal vi nå forstå selveksklusjon som forklaring på utenlandske gjengdannelser?

I korthet innebærer dette at utlendinger orienteres mot to kulturer samtidig. Foreldrene som 1. generasjonsinnvandrere ønsker å verne om sin egen kultur og oppdrar sine barn på en streng måte, i samsvar med kulturkodene i *hjemlandet*. Barna er 2. generasjonsinnvandrere. Deres oppvekst i Norge og engasjement på ulike sosiale arenaer utstyrer dem med en kulturell kapital. Dette gjør dem mer tilpassningsdyktige til det norske samfunnet enn foreldrene. Poenget i selveksklusjonsmekanismen ligger i at ungdommene daglig eksponeres for påvirkninger ut fra moderne standarder i Norge som ikke lar seg forene med de verdiene og tradisjonene som tilføres dem av foreldrene (Rolfson 2005)⁶. Dette skaper kulturelle spenninger og gir grobunn for økt konfliktnivå i hjemmet. Resultatet kan bli løsrivelse hvor ungdommen orienterer seg inn i gjengmiljøer. I lys av dette ser vi hvordan foreldrene selv bidrar til å ekskludere sine barn fra deltakelse i storsamfunnet (Lien 1997).

I lys av Bronfenbrenners modell (Bronfenbrenner i Bunkholdt 2000) vil selveksklusjon både utgjøre et system på mikro- og makronivå. Dette i betydning skole og familie samt kultur som sterke påvirkningskilder. Først vil jeg kort fremstille de ulike formene for samfunnstilpassning og hva slags strategi innvandrere selv velger (Øia 2000). Dernest vil jeg begrunne *hvorfor* det tenderer til å være en forskjell mellom 1. og 2. generasjon i valg av tilpassingsstrategi. Dette aspektet er etter min mening viktig å forstå fordi grunnlaget for løsrivelsesprosessen skapes her. Resultat blir ofte at en del utlendinger orienteres i retning av gjengdannelser.

⁶ Flere scener fra filmen "Izzat" fanger opp denne tokulturelle påvirkningen.

7.2 Presentasjon av ulike tilpasningsformer til majoritetskulturen

Integrering som tilpasningsstrategi innebærer å bevare trekk fra innvandrernes kulturbakgrunn i det nye norske samfunnet. Dette skal dog skje innenfor rammen av de lover og regler samt grunnleggende verdier som gjelder i Norge. Dette forutsetter derfor at utlendinger gjør seg kjent med grunnstrukturen i den norske kulturen og handler i tråd med disse sentrale kodene. En annen måte å tilpasse seg forholdet mellom den norske storkulturen og minoritetskulturen er gjennom assimilasjon. Det går ut på at innvandrere gradvis tilegner seg det brede spekteret av norske koder og erstatter sin opprinnelige kultur med et totalt innpass i majoritetskulturen. Deres gamle kultur blir med andre ord visket ut. Når utlendinger derimot bevisst velger å isolere seg fra storsamfunnet og erstatter et slikt manglende engasjement med en tilsvarende aktivitet i egen kultur betegnes det som segregasjon. Marginalisering som en tilpasningsform retter seg mot de innvandrerne som både trekker seg unna majoritetskulturen og sin egen kultur (Øia 2000).

Integrasjon som inngangsport til økt tilpasning vil være den dominerende strategien for begge generasjonene. Hovedtendensen for foreldregenerasjonen når det gjelder segregasjon og marginalisering viser imidlertid at disse to tilpasningsformene er langt mer fremtredende her enn hva som er tilfellet hos 2. generasjonsinnvandrere. Den tilpasningsstrategien som i sterkeste grad virker som et ideal for norsk innvandringspolitikk – integrering – er heller ikke så utbredt blant 1. generasjon som for 2. generasjon (Øia 2000).

7.3 En analytisk tilnærming over grunnlaget til selveksklusjon⁷ ...

Hvorfor opptrer foreldregenerasjonen slik de gjør overfor barna sine? Hvilke krefter bidrar til å orientere barna mer inn mot det norske samfunnet? For å nærme meg et mulig svar vil jeg ta utgangspunkt i et sitat omtalt i Priuers bok *"Balansekunstnere"* (2004). Her møter vi en pakistansk gutt som har bodd i Norge siden han var seks år: *"Jeg fikk jo min første kjæreste, husker jeg, ordentlige kjæreste i slutten av niende. Det var da problemene kom, hjemme. Ja, ja, ja. Det likte de ikke, altså. Da var det skikkelig styr. (...) Pappa mente det at det kommer til å bli slutt og at det er i hvert fall ikke noe vits i å bli sammen med en i Norge` ... (...)*. Dette var også en periode hvor han sluttet på skolen og rotet seg litt seg bort i litt kriminalitet. *Jeg måtte flytte hjemmefra for å kunne utfolde meg som jeg er, for å være meg selv. (...) Skal jeg være meg selv nytter det ikke for meg å bo hjemme"* (Prieur 2004: 57/58). Vi ser i dette tilfellet hvordan de kulturelle spenningene kommer tydelig til uttrykk. Gutten frarister seg sine foreldres forsøk på nærmest å påtvinge ham pakistansk tradisjon ved å flytte

⁷ Fortsettelse på tittelen kommer på side 26

hjemmefra. Han opererer med integrering, kanskje en sterk grad av integrering som tilpasningsform. Dette er en strategi som foreldrene står i opposisjon til. Det er som allerede nevnt i lys av *denne* dimensjonen vi bruker selveksklusjon som forklaringsfaktor. I det følgende skal jeg gradvis analysere denne mekanismen slik at en lettere forstår hvordan den betraktes som årsak til dannelsen av utenlandske gjenger (Lien 1997).

For å forstå integrering som tilpasningsmekanisme for 2. generasjonsinnvandrere er det etter mitt syn viktig å forholde seg til de sosiologiske begrepene `kultur` og `sosialisering`. (Schiefløe 2003). Som nevnt i kapitlet om ære vil kultur bestå av koder som legger føringer på hvordan mennesker skal handle. Sentrale elementer i norsk kultur vil være norsk språk og for eksempel et kjæresteforhold som en sentral verdi i ungdomsmiljøer. Sosialisering vil rette seg mot den prosessen hvor mennesket tilegner seg slike koder som muliggjør aktiv deltakelse i samfunnet. En slik tilegnelse vil også påvirke utviklingen av identiteten. Ut fra den gitte definisjonen på integrering forstår vi sosialiseringens betydelige rolle i en integrasjonsprosess (Schiefløe 2003).

Kan vi med dette som utgangspunkt si at den pakistanske gutten er godt sosialisert inn i det norske samfunnet? Jeg mener det. Når han som "pakistaner" trekker frem kjæresteforholdet sitt i sitatet over fremstår det som et klart tegn på at han har tilegnet seg en viktig kode som ungdom av det norske samfunnet. At han har en norsk kjæreste impliserer også at den pakistanske gutten behersker norsk flytende. Som Schiefløe (2003) sier: "*Språk er en forutsetning for interaksjon ut over det helt elementære og med det også for etablering av relasjoner og grupper*" (Schiefløe 2003: 135). Det fremgår altså klart og tydelig at han har tilegnet seg sentrale kulturkoder som gjør det mulig å beskrive ham som et fullverdig, norsk samfunnsmedlem. Det som imidlertid *utløser* integrering som tilpasningsmekanisme er i første rekke hans aktive samhandling med ulike systemer på mikronivået. Slike systemer kan være vennegrupper, nabolag og skole. Denne pakistanske gutten har bodd i Norge siden seksårsalderen. I kraft av sin lange botid i Norge vil han gjennom sin deltakelse på ulike arenaer ha blitt eksponert for kulturelle uttrykk som krevde en tilegnelse av visse koder. I lys av sosialiseringensbegrepet vil dette være selve forutsetningen for å få innpass i ulike miljøer (Schiefløe 2003). Etter min mening ligger mye av forklaringen på hvorfor 2. generasjonsinnvandrere orienterer seg *mer* mot integrering som strategi enn 1. generasjon – her. De unge beveger seg inn i et landskap hvor de daglig *konfronteres* med fremmede koder. Det innebærer også at de i større grad enn foreldrene innser viktigheten av å lære dem.

Et aspekt som *forsterker* den sterke orienteringen mot norsk kultur vil være dannelsen av identitet. Som jeg viste til i kapitlet om årsaker til generell gjengdannelse er søken etter identitet et naturlig behov for ungdom, i følge Erikson (Erikson i Bunkholdt 2003).

Den pakistanske gutten uttaler følgende: "*Jeg fikk jo min første kjæreste, (...), ordentlige kjæreste i slutten av niende (...). Jeg måtte flytte hjemmefra for å utfolde meg som jeg er, (...)*" (Prieur 2004: 57/58).

Dette er etter mitt syn et klart uttrykk for en sterk følelse av å betrakte seg selv som norsk.

Hva forklarer i så tilfelle denne norskhetsfølelsen? For å gi et svar på det vil jeg støtte meg til det sosiologiske begrepet "den signifikante andre" (Mead i Schiefloe 2003). I korthet handler denne teorien om at mennesket blir i stand til å skape sin egen identitet først når individet har tilegnet holdninger som er godt forankret i den sosiale gruppen mennesket tar del i.

Mennesket er med andre ord *avhengig* av den sosiale gruppen, den signifikante andre, for å skape seg en identitet. I sin daglige samhandling med venner og skole vil systemene på mikronivået operere som en sosial kontekst. Her formidles norske holdninger og syn som han gradvis overtar. Blant sine norske kontakter kan han for eksempel til stadighet ha blitt spurt om "...*ja, har du fått deg dame nå, da ...?*". Han blir i så måte eksponert for en norsk holdning om at det er vanlig for gutter og engasjere seg med jenter i denne fasen av livet. I kraft av en slik overtakelse av den andres holdninger gjennom stadig samhandling med mikrosystemene muliggjøres full utvikling av en stadig mer norskpreget identitet.

En ytterligere bekreftelse på hvor dypt forankret norskheten allerede er i ham, mener jeg fremkommer når han uttaler at han måtte forlate familie og hjem for å få muligheten til å utfolde seg etter eget ønske. Ut fra dette leser jeg to ting: Hans opplevelse av seg selv som norsk manifesterer seg altså i hans opposisjon til den pakistanske kulturen som råder hjemme. Det andre forholdet retter seg mot de forventningene foreldre har til sine barn. Når faren hans i det nevnte sitat uttrykker en slik negativitet i forhold til sønnens kjæreste, henspiller det til foreldrenes ønske om å oppdra sine barn i samsvar med pakistansk kultur. Etter mitt syn tror jeg foreldrenes handlinger må forstås ut fra en større verdsettelse og forståelse av egen kultur. En frykt for at barna skal fremstå som *fremmede* i deres øyne vil også ligge til grunn her tror jeg. Her ser vi klart hvilke krefter som innvandrerungdom utsettes for. Den pakistanske gutten har gjennom integrasjon etablert en plass i sosiale miljøer. Ved hjelp av den signifikante andre har han skapt seg en identitet preget av norskhet. Denne sterke forbindelsen til det norske forsøker imidlertid foreldrene å bryte ved å stille krav og forventninger som ikke alltid lar seg forene med hans posisjon som norsk i det sosiale landskapet (Lien 1997).

Videre sier denne gutten: ”Pappa mente det at det kommer til å bli slutt` og `at det er i hvert fall ikke noe vits i å bli sammen med en i Norge (...)” (Prieur 2004: 57/58). Her ser vi etter min mening en svært passiv form for integrering. Kanskje er det også belegg for å si faren opererer med segregasjon som tilpasningsstrategi. Slik jeg ser det vil en rimelig tolkning av dette utsagnet knytte seg til farens sterke ønske om å videreføre pakistanske ekteskapstradisjoner i Norge. Slike tradisjoner vil være kulturbetinget. De utgjør således et makrofenomen som øver påvirkning på samspillet mellom foreldrene og sønnen (Bronfenbrenner i Bunkholdt 2000).

7.4 ... som i neste omgang kan åpne vei til et gjengfelleskap⁸

Det blir i lys av vanskelige hjemmeforhold og en påfølgende løsrivelse vi forstår hvordan selveksklusjon skaper et grunnlag for dannelsen av utenlandske gjenger. Hva er det som er som egentlig skjer med denne pakistanske gutten? Blir han ikke gjenstand for et press utøvd av hans *egen* familie? Virker ikke et slikt press inn på hans motivasjon til å fylle sine ulike roller og skaper ikke *det* grobunn for konflikter? Er ikke disse konfliktene et *resultat* av at familien ikke forstår eller *vil* forstå at sønnen deres ønsker å fremstå som norsk? Til slutt – *hvorfor* vil han fremstå som norsk? Jo, fordi hans deltakelse i skole- og vennefelleskapet krever tilegnelse av visse koder. På den måten unngår han å bli ekskludert (Lien 1997).

I boka til Priuer leser vi videre hva den pakistanske gutten forteller: ”Har aldri vært interessert i å spørre hvordan det går med henne, og vært interessert i å spørre om hun kan komme på besøk og sånn, aldri vært interessert i det. Absolutt ikke. (...) Det er sjelden han ser foreldrene nå” (Prieur 2004: 58). De kulturelle spenningene har som vi ser utløst en løsrivelse fra familiesystemet på mikronivået. Et slikt fravær av familien innebærer også tap av en sentral kilde til selvutvikling samt tap av tilhørighet. Mitt inntrykk er at når det blir en kontinuitet i presset fra familien slik det synes å være i dette tilfellet, er det naturlig at guttens generelle motivasjon til å opprettholde sin plass i mikrofelleskapene reduseres. Som Lien sier i en bok som omhandler religionens rolle i forhold til selveksklusjon: ”Når det blir viktigere for foreldrene at sønnen lærer å pugge koranen utenat, enn at han lærer seg norsk og matematikk, får det konsekvenser for sønnens motivasjon til å greie seg i den norske skole, ...” (Lien i Brox med flere (red.) 2003: 159). Grunnet familiepresset evner ikke den unge å mobilisere sine ressurser i sin samhandling med mikrosystemene. Vi kan si det slik at når løsrivelsen fra familien er en realitet, mangelen på den signifikante andre som bidrar til identitetsutvikling uteblir og behovet for tilhørighet tiltar – da søker utlendinger seg sammen og danner gjenger (Lien i Brox med flere (red.) 2003: 155 – 166). Som et tidligere

⁸ Fortsettelse på tittelen fra side 23

medlem i A-gjengen svarte på spørsmålet om hva som utløste dannelsen av gjengen:

”Foreldrene forventet at vi skulle være helt pakistanere og ute så ble det forventet i skole og jobb at vi oppførte oss som norske (...) Dette førte til alvorlige identitetsproblemer. Vi følte ingen tilhørighet noe sted (...)”

(Gullholm med flere 2001: 36).

Gjengfellesskapet ble ikke det endelige utfallet for den pakistanske gutten vi møter i boka til Prieur (2004). Jeg har imidlertid valgt å bruke hans historie som et eksempel fordi jeg mener den uttrykker et generelt *mønster* som bereder grunnlaget for dannelsen av utenlandske gjenger. Mønsteret avtegner seg i at den unge på sett og vis blir fanget mellom to kulturer. Grunnlaget for dette knytter seg til foreldrenes valg av tilpasningsstrategi som innebærer en streben etter å oppdra sine barn i forhold til eget hjemlands normer og verdier. I mange tilfeller lar ikke det seg forene optimalt med barnets ønske om en aktiv integrering. Foreldrene har altså et medansvar for barnas orientering mot utenlandsk gjengfellesskap. Det er i et slikt lys det blir rimelig å si at foreldrene selv ekskluderer sine barn fra muligheten til å bygge seg opp strategier som gir uttelling som borger av det norske samfunnet. (Lien i Brox med flere (red.) 2003: 155 – 166)

Jeg har nå redegjort for teori og anvendt teorien i min analyse av faktorene rasisme, ære- og respektkodeks og selveksklusjon som grunnlag til å forstå *hvorfor* det dannes utenlandske gjenger. Avslutningsvis vil jeg foreta en oppsummering og trekke noen konklusjoner

8 Avslutning

Er oppgavens problemstilling nå besvart? Rasisme har grobunn i en ideologi og opererer som et system på makro- og mikronivå. Rasisme skaper en følelse av annerledeshet. Dette virker i neste omgang som drivkraft mot gjengdannelser. Jeg har vist at utlendingers opplevelse av rasisme i form av annerledeshet ikke nødvendigvis skyldes reell rasisme, men at de kreftene som utløser denne følelsen har rasistiske tilsnitt ved seg. Svak samfunnstilpasning kan avtegne seg i sosial eksklusjon. Sterke følelsesmessige og ekskluderende uttrykk i møte med enkeltpersoner kan også uttrykke rasistisklignende tilstander. Det er i slikt lys vi kan forstå rasisme som årsak.

Jeg har vist at æreskodeksen som et makrofenomen fremstår som en svært sentral forklaring. Utlendingers sterke bevissthet omkring ære og respekt har sammenheng med deres kulturbundne æreskode. Gjennom dannelsen av gjenger effektueres evnen til å spre frykt samt å hevne eller true med hevn overfor en krenkelse. Når omgivelsene påføres frykt oppfattes det

som respekt. Det gir ære. Tap av ære innebærer samtidig et tap av seg selv som menneske. Dette forklarer hvorfor det er stor utbredelse av utenlandske gjenger i Norge. Selveksklusjon som forklaringsfaktor er et system på mikro- og makronivå. Barns oppvekst i Norge utløser en aktiv samhandling med viktige mikrosystemer. De orienteres mot norsk kultur og i kraft av den sosiale konteksten de inngår i utvikles gradvis en identitet som norsk. Denne sterke orienteringen mot det norske lar seg imidlertid vanskelig forene med foreldrenes kulturbakgrunn. Løsrivelsesprosesser fra familien som følge av konflikter får ringvirkninger på barnas samhandling med den signifikante andre. Dette begrenser muligheten for identitetsutvikling og skaper også en følelse av mangel på tilhørighet. Kompensasjon for dette blir dannelsen av gjenger.

Arbeidet med denne oppgaven har resultert i en god forståelse av hva som ligger til grunn for utenlandske gjengdannelser. Det er mitt håp at denne dype fremstillingen av årsaksforhold skal tjene som forståelse for at våre nye landsmenn i større utstrekning enn andre danner gjenger. Som leser er du kanskje blant dem som har gått på Karl Johans gate i Oslo og undret deg, eller latt deg provosere over flokkvise ansamlinger av utenlandsk ungdom. La denne teksten bli en påminnelse om at det er mange krefter, på ulike nivåer, i sving samtidig. Det er i et *slikt* lys vi må forstå den enkeltes rolle som gjengmedlem. Det er også i et slikt lys, som nevnt i innledningen på denne oppgaven, vi skaper oss en plattform å arbeide ut fra i vår sosionomrolle overfor våre nye landsmenn. De fortjener å bli *forstått* på egne premisser. I særlig grad gjelder det i lys av et samfunns-Norge hvor mange har en skeptisk holdning til utlendinger generelt. Det er mitt ønske å nyttiggjøre meg av de kunnskapene denne oppgaven har gitt i håp om og kunne bidra til et inkluderende, fargerikt fellesskap.

Vedlegg: Artikkel fra Verdens Gang 16. april 2001 som omhandler konflikten mellom den pakistanske A-gjengen og B-gjengen. Disse to gjengene er trolig landets aller mest fryktede utlendinger.

De vedgår selv å stå bak drap, vold, slagsmål, utpressing og torpedovirksomhet i Oslo sentrum. Videre er de kjent for å dele ut bøter til mennesker som opptrer på fornærmende vis, for i eksempel i form av å banne til et eller flere av gjengmedlemmene. For det risikerer du en bot på 5000/6000,-. Drap *kan* bli det endelige utfallet dersom du ikke gjør opp for deg. Det handler om *ÆRE* og *RESPEKT* (Lien og Haaland 1998).

9 Litteraturhenvisning

Bjørge T., Carlsson Y. 1999,; *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*, Tano Aschehoug, Oslo

Brox O. (red.) 1997,; *Hvordan diagnostisere rasismen. Et problem for både innvandrere og forskere. Fremmed i paradiset. Innvandrernes opplevelse av etnisk ekskludering i en norsk småbyhverdag. De liker oss ikke. Den norske rasismens ytringsformer*, Tano Aschehoug A/S, Otta

Brox O., Lindbekk T., Skirbekk S. (red.) 2003,; *Gjenger – et innvandringsproblem*, Gode formål – gale følger, Cappelen Forlag A/S, Oslo

Bunkholdt V. 2000,; *Utviklingspsykologi*, Universitetsforlaget, Oslo

Christensen O. 2002,; *Flerkulturell forståelse*, Universitetsforlaget, Oslo

Decker S., Van Winkle B. 1996,; *Life in the Gang: Family, Friends and Violence*, Cambridge, Cambridge University Press

Finnebråten C. 1998,; *Ungdom i drift*, Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo, Oslo

Goffman E. 2000,; *Stigma – Om afvigerens sociale identitet* Gyldendals Samfundsbibliotek, Oslo

Gullholm, T., Khan. N., Linnerud R. R., Pharre C., Razavinik S., Rivandi H., Skjellaug S. 2001,; *Hvordan kan forstå gjengdannelse?*, Prosjektoppgave ved Høyskolen i Oslo, avdeling for økonomi, kommunal- og sosialfag

Hansen, P.-H., Røkenes, O.-H. 2001,; *Bære eller bryte*, Fagbokforlaget, Bergen

Jacobsen, D. I. 2000,; *Hvordan gjennomføre undersøkelser*, Høyskoleforlaget A/S, Kristiansand

Lien, I.-L. 1997,; *Ordet som stempler djevlene*, Grøndahl og Dreyers forlag A/S, Oslo

Lien, I.-L. 2002,; Ære, vold og kulturell endring i Oslo indre by, *Nytt Norsk Tidsskrift*, 1/2002

Lien, I.-L., Haaland T. 1998,; *Vold og gjengadferd. En pilotstudie av et ungdomsmiljø*, NIBR/Ungdom mot vold. Oslo

Priuer, A. 2004,; *Balansekunstnere – Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*, Pax Forlag, Oslo

Raaheim, A. 2002,; *Sosialpsykologi*, Fagbokforlaget, Bergen

Sandberg, S. 2005,; Stereotypiens dilemma, *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2/2005, Fagbokforlaget, Oslo

Schiefloe, P. M. 2003,; *Mennesker og samfunn, innføring i sosiologisk forståelse*, Fagbokforlaget, Bergen

Shulman, L. 2003,; *Kunsten å hjelpe individer og familier*, Gyldendahl Norsk Forlag A/S, Oslo

Wikan U. 2003,; *For ærens skyld – Fadime til ettertanke*, Universitetsforlaget, Oslo

Wikan U. 1995,; *Mot en ny norsk underklasse*, Gyldendahl Norsk Forlag, Oslo

Øia T. 2000,; *Innvandrerungdom – marginalisering og utvikling av problemadferd*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo

Østerberg D. 1997,; *Sosiologiens nøkkelbegreper*, Cappelen Akademisk Forlag AS, Oslo

Aviser:

Bakkeli T., Landsend M., Strand T., Widerøe R. J. og Kirknes M. (foto) 26. april 2000,; *Blodige oppgjør for tapt ære*, Verdens Gang – VG, Oslo

Stølen L. og Grundseth D., Storfjell I. (foto) 26. oktober 2005,; *Med frykten som våpen. Gjengene utnytter fordommer. Vil ha makt og kontroll*, Aftenposten, Oslo

Verdens Gang – VG, 26. april 2005

Film:

Rolfsen, U. I. 2005.; *Izzat – Livet er en æressak*, DVD-medium

Internett (online):

http://www.aftenposten.no/kul_und/article1125172.ece, Besøkt: 07.12.05 ca. kl. 14

Televisjon:

TV 2 - Nyhetene 29. januar 2006, kl. 21 v/ Siri Lill Mannes. Reportasje av Kent Allan Beck

Vedlegg: Artikkel fra VG, Verdens Gang 26. april 2000

